

Jaroslav Vašák

REGIONÁLNÍ POKRMY
z Čech, Moravy a Slezska
od A (Adamov) do Ž (Žďár)

NAKLADATELSTVÍ LIBRI
PRAHA 2001

© Jaroslav Vašák, 2001

Preface © PhDr. Magdalena Rychlíková, 2001

Odborný recenzent: PhDr. Magdalena Rychlíková

ISBN 80-7277-074-8

OBSAH

Úvodní slovo	15	Brynzová polévka	33
Jak vařivali naši předkové před mnoha lety	15	Cácorka (z jižních Čech)	34
Bramborová jídla v regionálních kuchyních	16	Cibulová s kyselým mlékem (staročeská)	34
Moučníky ve staročeské kuchyni	17	Couračka (z Podkrkonoší)	34
Strava a stůl z pohledu etnografa	19	Černá kmínka (z Novojičinska)	34
Strava v postu a v době sváteční	20	Čír s brynzou	34
Polévky	22	Dačická polévka	35
Zelí	23	Demikát (z Valašska)	35
Luštěniny	23	Domikát (z Valašska)	35
Kaše	24	Fazolová polévka s husím sádlem (z Moravy)	35
Chléb	25	Fazolová polévka s uzeným masem (z Moravy)	35
Knedlíky a moučná jídla	26	Fazolová polévka (z Valašska)	36
Brambory	27	Gramatyka (staročeská)	36
Stolování	28	Hábová polévka (z Hané)	36
Regionální receptář	31	Hanácká česnečka	36
Předkrmy v regionálních kuchyních	31	Hanácká kapustnica s houbami	37
Topinky Bezdrev	31	Hanácká mozečková polévka	37
Topinky z Plzeňska	31	Hanácká polévka	37
Topinky Sněžka (Krkonoše)	31	Hanácká syrnica	38
Polévky v regionálních kuchyních	31	Horácká houbová polévka	38
Anínská polévka	31	Horalské kyselo (ze Šumavy)	38
Bačova studená polévka	32	Houbová česnečka	38
Bílá kmínka (z Novojičinska)	32	Houbová polévka „mrvenica“	38
Bílá zelnice (z Moravy)	32	Hovězí polévka veverka (staročeská)	39
Boubínská hovězí polévka	32	Špekové knedlíčky	39
Bramborová polévka s pažitkou (z Brněnska)	33	Hrnčířská polévka	39
Bramborová polévka s párkem (po staročesku)	33	Chábovica (z Novojičinska)	39
Bratříčková polévka (z Hané)	33	Chlebová polévka s houbami (staročeská)	40
		Chlebová polévka z podmáslí (ze Slovácka)	40
		Chlebovka (po moravsku)	40
		Chlebovka (po slezsku)	40
		Chodská polévka	40
		Chudaňa z Hané	41

Chundelka	41	Polévka s třeným geřtlem (z Brněnska)	51
Jáhelná polévka s houbami	41	Polévka z červené řepy (z Těšínska)	52
Jarní bylinková velikonoční polévka	41	Polévka zvěřinová s litickými noky	52
Jihlavská kyselka	41	Pórková polévka s kvasnicemi (z jižních Čech)	52
Jihočeská kulajda	42	Praskačka (z jižních Čech)	52
Jihočeská praženka	42	Pražská krémová polévka	53
Jihočeská šupitalka	42	Řívařená polévka (z jižních Čech)	53
Jihočeská zavrčelka	42	Rohanova polévka	53
Jizerský hovězí vývar	42	Rožmberská polévka	54
Kaldoun (po staročesku)	43	Rybí s kyselým zelím	54
Kapustnica	43	Selská polévka (z jižních Čech)	54
Klatovská vánoční polévka	44	Skalická kapustnica	54
Kotnovská kulajda	44	Skleněná polévka (z jižních Čech)	55
Kozí brada (ze Slezska)	44	Skleněnka (z Těšínska)	55
Krkonošská cibulová polévka	44	Slezská česnečka	55
Krkonošská opiška	44	Slezská houbová	55
Krkonošské kyselo	45	Slovácká bramboračka	56
Krkonošský vývar	45	Slovácká česnečka	56
Kroupovka	45	Slovácká kocmrnda	56
Kyselá polévka (z Plzeňska)	45	Slovácká zeleninová polévka	56
Kyselica (z Luhačovic)	46	Smetanová polévka s vejci (z Brněnska)	56
Kyselo (staročeské)	46	Staročeský oukrop	57
Mandlová polévka s rýží (staročeská)	46	Střapačka z Brněnska	57
Mikulovská polévka studená	46	Svinařská zafrcaná	57
Moravská fazolová polévka	46	Svítek do štědrovečerního vývaru (z Vodňan)	57
Moravská kroupová polévka	47	Sýrová polévka po staročesku	57
Moravská zelňačka	47	Šajtlava	57
Obarovica (zabijačková polévka z Valašska)	47	Šíповka (z Těšínska)	58
Opavská stírka	47	Špírková s vejcem (z Těšínska)	58
Otínská polévka	48	Štědračka (z Valašska)	58
Oukrop s cibulí (z Klatovska)	48	Štědrovečerní vývar (z Vodňan)	58
Ovarová polévka (z Valašska)	48	Štramberačka (z Novojičínska)	58
Panádllová polévka	48	Šumavská bramboračka	59
Pejraprout (z Plzeňska)	49	Šumavská houbová polévka	59
Pivní polévka s chlebem	49	Šumavské kyselo	59
Plzeňská pivní polévka	49	Švábka (z jižních Čech)	59
Podkrkonošská bramboračka	49	Švestkovka (z jižní Moravy)	60
Podkrkonošské kyselo s houbami	49	Trdelnica (zabijačková polévka ze Slovácka)	60
Podorlická polévka	50	Třeboňská polévka	60
Polévka hlubockých rybářů	50		
Polévka chlebová (žebrácká)	50		
Polévka chlebovica	51		
Polévka krabačka (velikonoční polévka)	51		
Polévka kroupovka	51		

Úkropová polévka (z Podkrkonoší)	60	Guláš rožnovský (minutka)	71
Vaječná polévka (po staročesku)	61	Guláš svratecký	71
Vajčková polévka rychlá (ze Slovácka)	61	Guláš tábořský	71
Valašská čočková polévka	61	Guláš volyňský	71
Valašská polévka	61	Guláš vsetatský	72
Valašská polévka s houbami	62	Guláš znojemský	72
Valašská skopová polévka	62	Hanácké hovězí plátky	72
Valašská kyselica	62	Horácká hovězí pečeně	73
Valašská šcedračka	62	Horácký závitok	73
Velikonoční polévka (z Hrušovy Lhoty)	62	Hovězí filé à la Rohan	73
Vimperský oukrop	63	Hovězí filé po znojemsku	74
Vodňanský rybí vývar	63	Hovězí pečeně po pardubicku	74
Vodovka (z Hradecka)	63	Hovězí plátky po strakonicku	74
Zatřená polévka (z Hané)	63	Hovězí roláda po liberecku	75
Zelivňunka (z Těšínska)	63	Karlovarský biftek (minutka)	75
Zelňačka s čočkou a houbami	63	Katův šleh	75
Zelňačka (z Čáslavska)	63	Klatovský závitok	76
Zelňačka s klobásou (z jižních Čech)	64	Krakonošův biftek (minutka)	76
Zelouka (z Orlických hor)	64	Krkonošská roláda	77
Žďárská zelňačka	64	Krušnohorská roštěná (minutka)	77
Žebračka (z Klatovska)	64	Křimická hovězí pečeně	77
Hovězí maso v regionálních kuchyních	65	Liberecká roštěná se zeleninovou vložkou (minutka)	78
Biftek Mělník (minutka)	65	Lomnická roštěnka (minutka)	78
Brněnský biftek (minutka)	65	Lužická pečeně	78
Břeclavská roštěná	65	Medailonky ze svičkové po liberecku (minutka)	78
Budějovická hovězí pečeně	65	Milevské maso	79
Domažlické hovězí plátky	66	Moravské závitky	79
Forťova roštěná (z Beskyd)	66	Ondrášova šavla	80
Forťův řízek (minutka)	67	Orlická roštěnka (minutka)	80
Guláš formanský	67	Pálavské masíčko (minutka)	80
Guláš jihočeský	67	Písecká hovězí pečeně	81
Guláš karlovarský	67	Plzeňské roštěnky (minutka)	81
Guláš klášterní (z Českokrumlovska)	68	Plzeňský karbonát (minutka)	81
Guláš kostelecký	68	Pochoutka Karla IV. (minutka)	82
Guláš lašský	68	Protivínská roštěná	82
Guláš plzeňský	69	Račická roštěná (minutka)	82
Guláš Prazdroj	69	Radnická roštěná (minutka)	82
Guláš pražský	69	Rokycanské hovězí plátky (minutka)	83
Guláš putimský	70	Roštěná dle pivnice U Medvídků (minutka)	83
Guláš rohozeckého mlynáře	70	Rožmberská roštěná (minutka)	83
		Rýbrcoulův plamen	83
		Rezanka zahrádkáře (minutka)	84

Skalická roštěnka	84	Labský vepřový kotlet (minutka)	95
Sklářský závittek	84	Lašský vepřový kotlet (minutka)	96
Strakonická roštěná (minutka)	85	Liberecký závittek	96
Svíčková Břežňák (minutka)		Litoměřická směs (minutka)	96
z Velkého Března	85	Masopustní skrřivánci	96
Svíčkové řezy pana Jindřicha		Mělnický vepřový plátek	
z Hradce	85	(minutka)	96
Svíčkové řezy Špindlerův Mlýn		Mistřínská vepřová pečeně	
(minutka)	86	(minutka)	97
Šumavský závittek	86	Olomoucký vepřový řízek	
Táborská roštěná (minutka)	86	(minutka)	97
Ústecké svíčkové řezy (minutka)	87	Ostravský kotouč	97
Velkopavlovická roštěná		Pašerácké řízky (minutka)	
(minutka)	87	z Jižních Čech	98
Vimperská hovězí pečeně	87	Pašerácké vepřové žebírko	98
Vodňanská roštěná (minutka)	88	Petrínský vepřový kotlet	
Znojenské roštěnky (minutka)	88	(minutka)	98
Vepřové maso v regionálních kuchyních	88	Plněný kotlet podmokelského hajného (minutka)	98
Adamovský řízek (minutka)	88	Putimské vepřové žebírko	
Bašta krále Ječmínka	89	(minutka)	99
Bechyňský řízek (minutka)	89	Rájecká vepřová plec	99
Brněnský řízek (minutka)	89	Řízek po pžeňsku s hermelínem	
Bystřický řízek (minutka)	90	(minutka)	99
Českolipský řízek (minutka)	90	Salašnická maškrtka (z Valašska)	100
Děčínský kotlet (minutka)	90	Slezské kvaky	100
Dokská žebírko (minutka)	90	Slezský bigoš s bramborovými knedlíčky	100
Domažlické ragú	91	Slovácké vepřové žebírko	
Dragounský marš (minutka)	91	(minutka)	100
Dudácký špalík (z Domažlic)	91	Staročeský sulc	101
Fojtská bašta (z Valašska)	92	Statkářská bída (velikonoční jídlo)	101
Guláš vepřový svratecký	92	Strážnický verbuňk (minutka)	101
Guláš záhorácký	92	Střekovský závittek	102
Hanácký brabec	92	Svatavský vrabec	102
Hanzovní mēšec	92	Šumavská bašta	102
Havířská specialita (minutka z Valašska)	93	Šumavské klobásky	103
Hořovický řízek (minutka)	93	Šumavský vepřový závittek	103
Hukvaldský závittek	93	Valašské kotlety plněné klobásou	
Jesenický závittek	94	(minutka)	103
Jizerský vrabec	94	Valtický řízek (minutka)	103
Kamenický řízek (minutka)	94	Vamberecká roláda	104
Kladenské vepřové žebírko		Vepřové kotlety à la Ludmila	
(minutka)	95	(minutka)	104
Kovářův oheň (minutka)	95	Vepřové kotlety Ještěd	
Krbál z vepřového masa		(minutka)	104
(minutka z Valašska)	95	Vepřové kotlety panoše Jindřicha	
		(minutka)	105

Vepřové kotlety (minutka po plzeňsku)	105
Vepřové maso (po plzeňsku)	105
Vepřové na divoko (po staročesku)	106
Vepřové ragú na smetaně (po domažlicku)	106
Vepřové řezy podle Harracha	106
Vepřové žebírko Krále Šumavy (minutka)	107
Vepřové žebírko po benecku (minutka z Krkonoš)	107
Vepřové žebírko na zázvoru (z Krkonoš)	107
Vepřové žebírko Radyně (minutka)	107
Vepřový kotlet Bohemia (minutka)	108
Vepřový kotlet Jizera (minutka) ..	108
Vepřový kotlet pražského uzenáře (minutka)	108
Vepřový tokáň (po plzeňsku)	109
Zapékany slovácký řízek (minutka)	109
Zbraslavský vepřový kotlet (minutka)	109
Zelenohorská roláda (minutka) ..	109
Zvíkovský rarášek v alobalu (minutka)	110
Žďárský vrabec	110
Želetická roláda	110
Žernosecké vepřové žebírko (minutka)	111
Skopové maso v regionálních kuchyních	111
Jistebnický bouchanec	111
Kůzlečí sekanina (z Drahnětic) ..	111
Guláš valašský ze skopového masa	111
Špízy v regionálních kuchyních	112
Holoubkovský špíz	112
Hornický špíz (z Mostu)	112
Kovářský špíz (z Kvitkovic v jižních Čechách)	112
Moravský divoký špíz	113

Radniční špízy	113
Slavkovský špíz	113
Strážnický divoký šíp	113
Šavle svatého Celestýna	114
Vilém Tell na rožni (z Bramerka)	114

Mletá masa v regionálních kuchyních	114
Hradecké koule	114
Kralický sekaný bůček	115
Lhotecké válečky	115
Luhačovický špaček	115
Mleté maso po plzeňsku	116
Opavský špaček	116
Poděbradské ptáčky	116
Prachatické tajemství	116
Velešínské smažené koule	117
Znojemský sekaný biftek	117
Židlochovická sekaná	117

Směsi mas v regionálních kuchyních	118
Guláš Haškův (z Lipnice nad Sázavou)	118
Guláš Petra Voka	118
Guláš plzeňský	118
Guláš pražského drožkáře	119
Chrudimská specialita (minutka) ..	119
Karlštejnské řezy se zeleninou ..	119
Pochoutka Casanova (z Duchcova)	120
Pražská směs	120
Pražský celník	120
Slovácký guláš	120
Táborský guláš s játry	121
Valašské řezy	121
Variace šéfa kuchyně	121
Vepřenky polního kuráta Katze (z hospody U Kalicha)	121
Záhorácké pochoutkové file s bramborovou babou	122

Uzené maso v regionálních kuchyních	122
Baván	122
Hlavička (z Českomoravské vysočiny)	122

Hanácký uzený nákyp	122	Pražská štika	131
Hradečtí otroci	123	Rožmberský kapří salát	131
Jihočeská nádivka	123	Rybí filé (po pražsku)	132
Jistebnická omeleta	123	Sázavský kapr	132
Kaplická cmunda	123	Směs ze pstruha se smetanovou zálivkou (po šumavsku)	132
Kladenská uhlířina	124	Třeboňský rožeň	133
Knedlíky (z Valaška)	124	Úhoř podle jihočeského baštyře	133
Krkonošské knedlíky	124		
Krkonošský houbovec	124		
Slaninové knedlíky (po valašku)	125	Drůbež v regionálních kuchyních	133
Slezský plecovník	125	Harrachovská kuřecí roláda	133
Staroměstské špekové knedlíky	125	Hus pečená v dobrém kondimentu (po staročesku)	134
Sváteční uzená pečeně (z Hané)	126	Husí prsa na zázvoru (po moravsku)	134
Šoldra (velikonoční jídlo z Těšínska)	126	Jičínské medailónky	134
Šumavské uzené maso	126	Kuře Bezděz	134
Trnčenic (z Hané)	126	Kuře po hanácku v nudlích	134
Uhlířina (z Plzeňska)	127	Kuře po kroměřížsku	135
Uzená koleda (z Křešic)	127	Kuře po plzeňsku	135
Uzená pečeně (ze Slezska)	127	Kuře po svárovsku	135
Valašské klobásy	127	Kuřecí prsíčka (po brněnsku)	136
		Primátorský řízek	136
Droby v regionálních kuchyních	128	Radošínské kuře	136
Čejkovická vepřová játra	128	Slepice po šumavsku	136
Frenštátské škračky	128	Uzená husí stehýnka	137
Hukvaldská zabijačková játra	128	Vltavské kuře	137
Játra podle kmotřenky (z Olomouce)	128	Vodňanské kuře na houbách	137
Krkonošská vepřová játra	128		
Valašské škračky	129	Zvěřina v regionálních kuchyních	137
Žižkovské jelito	129	Bažant nadívaný (po pražsku)	137
		Jelení filé podle Harracha	138
Ryby v regionálních kuchyních	129	Srnčí po židlochovicku	138
Huspenina z kapra	129	Zajíc po špindlerovsku	139
Kapr dušený (po třeboňsku)	129		
Kapr po mlynářsku	130	Králík v regionálních kuchyních	139
Kapr po novohradsku	130	Nadívaný králík (po brněnsku)	139
Kapr po pacovsku	130	Králík na stražanský způsob	139
Kapr po znojemsku	130	Šumavský králík	140
Kapr s mandlemi (po plzeňsku)	131	Luštěninová jídla v regionálních kuchyních	140
Kapr v černé jíše (po staročesku)	131	Fazole bílé po staromoravsku	140

Jídla z krup a krupek

v regionálních kuchyních 140

Černý kuba s kapustou (z jižních Čech)	140
Ječmenné kroupy s mlékem (z Moravského Slovácka)	140
Jihočeský vánoční houbový kuba	141
Kočíčák	141
Kroupové karbanátky	141
Obkázanica (z Valašska)	141
Šurimajzl (z Opavska)	142
Táborský maňas	142

Jídla z pohanky a jáhel

v regionálních kuchyních 142

Jahelník (z Brněnska)	142
Jahelník neboli „rejžák“ (z Orlických hor)	142
Jáhelný pečenec	143
Kločinka (z Hané)	143
Kočíčí tanec (z jižních Čech)	143
Kontrabáš	143
Pohančená báбина	144
Pohanková kaše (z Valašska)	144

Koláče a moučníky

v regionálních kuchyních 144

Brandýský pudink	144
Brutvaňák (z Těšínska)	144
České palačinky	144
Drchanice	145
Hanácké koláče	145
Chodské lívance z Trhanova	145
Jidáše	146
Jidášovy provazy (velikonoční jídlo)	146
Kojetínský náryp	146
Křížalky z jablek (po staročesku)	146
Kunětické precíčky	147
Lačná pýcha (z Vysočiny)	147
Lomnické věnečky	147
Mócnica s medem (z Hané)	147
Moravský svatební koláč	147
Muzika (po staročesku)	148
Netyje (z Valašska)	148
Opavský svítek	148
Peciválky (z Polabí)	148

Podplameníky (z Hrozenkova)	149
Radeckého náryp	149
Rozpeky se švestkami	149
„Rozpustilí kluci“ (z Hodonína)	149
Řepánky (z Polabí)	150
Sekanky (z jižních Čech)	150
Slezské makové knedlíky	150
Smažená jablka (po brněnsku)	150
Staropražská hruška	151
Škvarkový závin (z Brněnska)	151
Šoldry (z Těšínska)	151
Štramberské uši	151
Trdelníky (z jižní Moravy)	152
Třená bábovka (z Brněnska)	152
Valašské hrušťáky	152
Valašské medové řezy	153
Varmuži ze švestek (po staročesku)	153
Vářbuchtý (z jižních Čech)	153
Vlčnovské koláčky	154
Zapečená klobása (z Frenštátu pod Radhoštěm)	154
Zelníky	154

Bramborová jídla

v regionálních kuchyních 155

Bramborové karbanátky (z Hradecka)	155
Bramborový kuba (z Plzeňska)	155
Brambory na kyselo	155
Bramburáčky	155
Burián (z Hlinecka)	155
Camprat (z Podkrkonoší)	155
Granátník (z Kladna)	156
Harula	156
Herteplé s fazulí (z Brněnska)	156
Hlaváč	156
Chlupaťáky (z Klatov)	156
Jilemnické klouzáky	157
Kalichovské placičky	157
Klatovský báč	157
Klouzáky	157
Kočíčí štajryš (z Plzeňska)	158
Kramfleky (z Náchodska)	158
Krušnohorské brambrdle	158
Krkonošské sejkorky	159
Kucmoch s krupkami (po staročesku)	159

Machout nebo šláchorec (z Plzeňska)	159	Zapečený květák po moravsku	166
Matloch (ze středních Čech)	159	Mrkev pražská	167
Metilo	159	Maz z mrkve	167
Moravský zemákovník	159	Rokycanská rajčata	167
Muzikanti (z Podkrkonoší)	160	Rajčata po vlašsku	168
Peciválky s mákem (z jižních Čech)	160	Karlínský salát	168
Polešniki (z Těšínska)	160	Náhodský salát	168
Praskačka	160	Zelí s rajským protlakem (po staročesku)	168
Protivínská litina	161	Slezské zelí	168
Pukáče (z Hané)	161		
Rozcuchaná nevěsta (z Hradecka)	161	Tvarohová a sýrová jídla v regionálních kuchyních	169
Sladké šlejšky smažené	161	Syrníky z olomouckých tvarůžků	169
Slezský bramborák	161	Sýrová koleda ze Žlebů	169
Slovácká kocmrnda	162	Prerovský vánoční tvaroháč	169
Strouhanec	162	Olomoucká pomazánka	170
Štec s krupkami (z Krkonoš)	162	Rozhuda s pažitkou (po staročesku)	170
Šterc (z Klatovska)	162		
Šumavské knedlíky	163	Chlebová jídla v regionálních kuchyních	170
Šumavský šmorn	163	Chlebovec	170
Šumavský toč	163	Náhodský chlebovník	170
Táborské krokety	163	Šumavská topinka	170
Toč	164	Staročeský chlebový závin	171
Zahýbance (z Horácka – Velké Meziříčí)	164	Točivec	171
		Vodchlebáč	171
Bezmasá jídla v regionálních kuchyních	164	Vojtěch (z Hlinceka)	171
Smažené kosmatice (po staročesku)	164	Zahýbák	171
Pampuch nebo též příproch (z Novojičínska)	164	Zálesácký chléb	171
Šusterka	164		
Houbová jídla v regionálních kuchyních	165	Omáčky v regionálních kuchyních	172
Domažlický houbovec	165	Bryja (z Ostravska a Opavska)	172
Hlíva po krkonošsku	165	Hrušková kyselice	172
Houbové karbanátky po šumavsku	165	Chebzinčková bryja (z Opavska a Hlučínska)	172
Hubník (z Krkonoš)	166	Lepocha (z Hlučínska)	172
Šumavské nudle	166	Povidlová omáčka (ze severovýchodních Čech)	173
		Prnda	173
Zeleninová jídla v regionálních kuchyních	166	Slívovačka	173
Květák po moravsku	166	Šimlena (z Opavska a Hlučínska)	173

Štovníková omáčka (staročeská)	173	Krkonošská kaše	176
Švestkáčová povidlovka	174	Litický knedlík	176
Trnčená máčka (z Hané)	174	Pardubické knedlíky	176
Vánoční černá omáčka (z Lenory)	174	Vamberecká pochoutka	176
Žahour (z Jindřichova Hradce)	174	Vařené kysané zelí moravské	176
Marmeláda v regionálních kuchyních	175	Nápoje	177
Marmeláda z jablek a jeřabin (po staročesku)	175	Medovina	177
Přílohy v regionálních kuchyních	175	Regionální slovníček z gastronomie	178
Brodské knedlíky k huse	175	Tabulka měř a vah	200
Hanácká kaše	175	Použitá literatura	201
Knedlík Pálffy	176	Doporučená literatura pro zájemce o tradiční českou kuchyni a regionální pokrmy	202

Vážený čtenáři,
dostává se Vám do rukou knížka, jejímž prostřednictvím můžete procestovat všechny regiony naší vlasti. Vaším cílem nebudou historické památky či přírodní krásy, ale gastronomické speciality, kterými ten či onen kraj proslul. Pod pojmem regionální kuchařské recepty si patrně představíte zejména předpisy na pokrmy našich předků, jídla pozapomenutá a možná neprávem opomíjená. Avšak uvědomme si, že spíše-li obecný vývoj spíše k jednotnosti našeho jídelníčku, objevují se naopak i tendence k ozvláštňení jednotlivých místních restaurací. Cílem každé z nich je dodat originální pečeť kraji, kde sídlí, a zdůraznit osobnost mistra kuchaře, který pochoutky pro své hosty připravuje. Díky této kuchaře si můžete sami připravit to nejlepší, co naše země nabízí, a ochutnat jídla tradiční i současná. Zavzpomínáte si na neopakovatelnou chuť nejprostších babiččinych dobrot, ale nahlédnete i pod pokličku kuchařům v hospůdkách, které jste navštívili o dovolené a kde Vám tolik chutnalo. Tato kniha a její recepty jsou součástí gastronomické sbírky, která je evidována v pražském Klubu sběratelů kuriozit a která byla v roce 1988 vyhodnocena jako pozoruhodná a špičková. Trvalo více než 30 let, než tato publikace mohla vyjít. Znamenalo to nejen prostudovat nejrůznější regionální literaturu, ale i navštívit nejrůznější města a vesnice a všude si dělat poznámky o tamních specialitách. Ale výsledek jistě stojí za to.

Přeji Vám mnoho úspěchů v přípravě regionálních jídel a radost nad dobře dokončeným pokrmem. A samozřejmě trpělivost a dobrou chuť.

Jaroslav Vašák

Jak vařivali naši předkové před mnoha lety

Jak vypráví pověst, přivedl praotec Čech svůj lid do země, jež hojně oplývala mlékem a strdím. Byla to země bohatá a příroda poskytovala člověku vše, co k životu potřeboval. Řeky byly plné ryb, lesy plné včely, včely dávaly med a ovocné stromy sladké plody, šťavnaté louky by-

ly vhodné pro pastvu dobytka, úrodná zem umožňovala pěstování obilí... A naši předkové užívali hojně všech přírodních darů. Jejich potrava byla stejně masitá jako rostlinná. Z obilí pekli placky a vařili kaši, maso opékali na rožni nebo vařili v nádobách nad ohněm či v koženém měchu, obvykle v žaludku zabitého zvířete, tak, že do vody vhadzovali rozpálené kameny. Znali vonné byliny a koření, hojně používali medu a soli. Jak ovšem svá jídla přesně upravovali, nevíme. Z těch dob žádné záznamy nejsou...

Ale již z prvních pramenů, starých listin a kronik víme, i když jen podle drobných zmínek, že kuchařské umění bylo ve středověku velmi ceněno a váženo. Kronikář Kosmas například vypravuje, jak se mnich Šebíř stal pražským biskupem jen proto, že vystihl zálibu knížete Oldřicha a upravoval mu chutně jeho zamilované kančí ocásky.

Bramborová jídla v regionálních kuchyních

Brambory se sice objevují v českých zemích ve větší míře až v 18. století, ale od té doby zaujímají v regionální i staročeské kuchyni významné místo a byly společně s chlebem hlavním jídlem. Dodávají tělu značné množství draslíku, vzácného hořčíku, vápníku a jiných nerostných látek, a vitamin C.

Velice oblíbené byly brambory pečené v popelu na pastvě na podzim, kdy se páčila bramborová nať. Doma se pekly nejčastěji v zimě v troubě. Někdy se pekly brambory v troubě i rozkrájené, těm se pak říkalo pečánky, pečáry nebo pečínky. V Polabí tyto pečenky solili, mastili a sypali tvarohem. Na Českomoravské vysočině je pekli takto večer při přástkách nebo dračkách. Na Slovácku mívali zase v zimě jablůčka s česnekem. Do trouby se nakladly brambory, oprané a nakrájené na půlky a upekly se dokřupava. Pak se oloupaly a daly do mísy, kde byl rozetřený česnek se solí.

Na Luhačovicku se jedly brambory na loupačku neboli „herteple na šupavo“. V létě se k nim připíjelo mléko nebo kyška a podmáslí, v zimě se přikusovaly k teplé polévce. Na Českobrodsku se jim říká na loupačku nebo koroptvičky motykou střílené. Každý si je loupe sám a maže máslem, sádlem nebo rozdělaným tvarohem. Aby se lépe polykaly, zapijí se podmáslím. S tvarohem se jedly i na Podřipsku. Zřídka se mazaly povídlý. Brambory se také štouchají a mastí a přidává se k nim okurka nebo v létě salát.

V Kamenici nad Lipou se z vody, v níž se vařily brambory, udělal oukrop s přidáním česneku, omastku a kmínu. Na Kozákovsku se upravují zahuštěné jíškou nebo záklehtkou a říká se jim „zajišený brambory“. Na Vysocku podobně připravují tlučeníky, jíška je však upravená na slanine, brambory se s ní rozmačkají tloukem a ještě v troubě upečou.

Z brambor se také dělá herteplovej guláš – guláš na paprice. Ten se zlepšuje čerstvými nebo sušenými houbami nebo při zabijačkách vepřovými kůžičkami, záklehtkou ze smetany nebo jen chlebem. Má-li být sytější, zavařují se do něj moučné noky, takže potom připomíná uhlířinu z brdských lesů.

Prastarým zvykem u nás bylo vaření kaše. Kaše se připravovala nejen z brambor, nýbrž i z obilných zrn, luštěnin, ovoce a podobně. V Podkrkonoší se kaši říká kucmoch a ten je rejžovej, krupičnej, jáhelnej, smaženej, což je pražená mouka zalitá vodou. Na Českobrodsku míchají do hotové bramborové kaše zvlášť udušené zelí a říkají jí míchánky. V Podkrkonoší se zase zalévá slivonkou, omáčkou z vařených suchých anebo čerstvých švestek. Bramborová kaše se vaří dvojí, buď hladká jen s mlékem, které se říká herbábná, nebo nastavovaná s krupkami, dříve se nastavovala i jáhlami.

Z oskrabaných brambor se dělají i šklubánky. Ve východních Čechách jim říkají trpálky, na Soběslavsku je jmenují šuska a sypou je pracharandou (sušené mleté hrušky), na Rožmitálsku se šklubánky nazývají šterc. Vykrájené šklubánky se zalijí vařeným mlékem a podávají se s brusinkami nebo brusinkovým kompotem, pokládáným přímo na šklubánky. Nebo se také sypou tvarohem a zalijí vařicím mlékem.

Na Boskovsku z brambor vařených ve slupce a oloupaných připravovali zase knedlíky, obvykle slané, maštěné škvarky a v česnekové omáčce. Upravují se však i sladké, plněné sušenými švestkami, jablky a hruškami. Tyto knedlíky jsou příznačné pro slovácké Podluží. Zvláštností pak jsou jihočeské knedlíky, z Budějovicka, které se dělají z čerstvě vařených brambor, vypracují se s žitnou moukou a bez vajíčka. Jsou velmi oblíbené a jedí se i studené jen tak ke svačině jako vařené buchty, večer se pak opékají nadrobno nakrájené a smíchají se se šťouchanými bramborami a zelím a jmenují je kočičák.

Moučníky ve staročeské kuchyni

Ovoce a zelenina jako bohaté zdroje draslíku doplňují vždy dobře moučné pokrmy, jež jsou všechny kyselého charakteru. Ovoce do buchet i koláčů používá se především čerstvého, v létě jsou to hlavně třešně, višně a v horách borůvky, na podzim pak jablka a švestky, v teplejších krajích to bývaly oskeruše a dosud jsou zrnka hroznů. Dále se z ovoce na pomazánku nebo nádivku vaří povidla, a to hlavně ze švestek a jablek. Ještě donedávna se dělala na Poděbradsku z neloupaných jablek rozvařených na kaši a pak zahuštěných mléčnou zátřepkou. Podobně účelně připravují povidla zase ze sušených hrušek na Valašsku a dříve se dělala dokonce i ze sušených třešní.

Zelí jako nádivka do pečiva se uchovalo podnes. Nádivá se jím závin

z kynutého těsta, ale hlavně takřečené zelníky. Zelí se na nádivku nakrouhá, dusí se na omastku se solí a pepřem, ale tak, aby zůstalo bílé. Přitom se podlévá mlékem a obyčejně se nesladí.

Ze zeleniny se používala dále především mrkev, která byla velice oblíbená pro svou sladkou chuť, ať v podobě mrkevniho perníku k sypání, nebo jako přídatek k máku. Na samostatnou nádivku se buď uvařila, pak umlela, přisladila a okořenila, nebo se nakrouhaná s kouskem másla udusila a hodně opepřila. Buchty nebo vdolečky s mrkví, kterým se říkalo mrkvance, se dělaly všude, ale hlavně v Polabí, na Pardubicku, Poděbradsku a také v Podkrkonoší. Na Hradecku přidávali do mrkve i kyselá jablka, aby nádivka nebyla mdlá. Nejčastěji se však mrkev míchala s mákem. Jakmile se rozšířilo pěstování řepy cukrovky, která je ještě sladší, dělaly se také řepánky. Řepa na nádivku se buď smíchala také s mákem, ovšem uvařená a postrouhaná, nebo se upravovala samostatně.

Pro všechno hlavní pečivo: buchty, vdolky, koláče a také pro lívance je příznačné, že se dělá z těsta kynutého, a za druhé, že se vesměs doplňuje nádivkou nebo pomazánkou. Pouze buchty do jitrnic, totiž starodávný krůžanec, pekly se prázdné a podobné byly i koláče, jichž se užívalo v některých krajích, jako na Letovicku, místo knedlíků do omáčky. A tak, s malými výjimkami, jako byly například na Podřipsku karásky, jakési pletené housky, sypané mákem, doplňuje se všechno pečivo nádivkou. Náplně byly tvarohové, ořechové, makové, ovocné a zeleninové.

Bez droždí se připravovaly hnetýnky. Znamé jsou z Klatovska, Turnovska a Domažlicka, kde se do nich dávají i škvarky. Na Valašsku jim říkají pagáče, na Podluží se nazývají pegáče, frngále, osůchy, nebo fargaše, na Kyjovsku se pak jmenují přesňáky.

Lívance se s oblibou dělaly z ječné mouky a pekly se na zvláštním plátu nad ohništěm. Buchty mají většinou tvar čtyřhranný a na Domažlicku je nazývají mochury. Na Luhačovicku jim říkají caletky nebo makovičky.

Vdolky byly opěvovány i v lidových písních. Za starých časů se pekly na plotně a mazaly se povidly, sypaly tvarohem a kropily sladkou smetanou. Na Českobrodsku je nazývají válené, na Příbramsku je roztrhnou, vloží dovnitř kousek másla a hned přiklopí. Potom se nemusí již sypat. Českým vdolkům na Moravě odpovídají béleše nebo báleše, které se pekly na zvláštní železné plotýnce zvané bálešníky.

Nejslavnostnější pečivo na Moravě představují ale koláče. I když se někdy pečou ve všední den, přece jsou příznačné zvláště pro svatby a posvícení. Obyčejným koláčům na celý plech se říká táč, na Českobrodsku se plní nádivkou a jmenují se očkaté, na Valašsku jim říkají frngály a to s tvarohem – tvarožňáky nebo haferý s borůvkami. Pekou se i trnčáky s povidly ze sušených švestek.

STRAVA A STŮL Z POHLEDU ETNOGRAFA

Magdalena Rychlíková

Strava je základní podmínkou existence každého živočicha, tudíž i člověka. Tak, jak se měnil způsob jeho života, měnil člověk i své stravovací nároky a zvyklosti. Strava a kuchyně každého národa, ale i každé oblasti v jeho rámci, má mnoho charakteristických rysů, kterými se odlišuje od stravy a kuchyně národů nebo oblastí jiných, a to jak ve vlastních pokrmech, tak i v jejich skladbě, přípravě a konzumaci, ale i v názvech jídel. Ovlivnil ji také rozvoj obchodu, řemesla a průmyslu. Nejinak tomu bylo v Čechách a na Moravě.

V Čechách, na Moravě a ve Slezsku se v průběhu času vytvářely kompaktnější homogenní oblasti, podoblasti i územní celky. Názvy těchto oblastí mohou být odvozovány podle pohoří (Podkrušnohoří, Podkrkonoší, Podještědí, Pojizeří, Podorlicko, Podbrdsko, Pošumaví), řek (Polabí, Povltaví, Pomoraví), či podle historických a správních center (Mělnicko, Příbramsko, Plzeňsko). Mezi další stabilizované a geograficky vyhraněné národopisné oblasti patří například Chodsko, Doudlebsko, Blata, Kozácko, České Horácko, Moravské Horácko, Haná, Valašsko, Moravské Slovácko, Lašsko, Hlučínsko, Opavské a Těšínské Slezsko a mnoho jiných podoblastí. Jejich kulturní specifika se nejčastěji projevila v lidovém oděvu, architektuře, způsobu obživy, stravě, obyčejích, folklorních projevech, nářečí, ale i v celé řadě jevů, které nebývají někdy omezeny jen na danou oblast či lokalitu, ale překračují její hranice.

Způsoby stravování patří nepochybně k nejcharakterističtějším projevům lidských společenství. Příprava, způsob zpracování potravin, vaření, pečení, smažení, zahušťování, dochucení bylinkami, kořením, skladba jídelničky rostlinná či živočišná, používání tuků, ukládání potravin a konzervování prošly v průběhu tisíciletí významnými změnami, ale přesto si zachovaly některé archaické prvky. Ty nejdéle přetrvaly u svátečního a obřadního jídla, které se připravovalo jenom v určité dny, období (například postní, vánoční, velikonoční) nebo při významných meznících v životě člověka (narození, svatba, úmrtí). Vlastnosti tohoto jídla (tvar, počet a jiné) symbolizovaly určité představy a přání, vázaly se na ně zvyklosti a pověry. Například zrození nového života a jeho kontinuitu symbolizovalo vejce, hojnost zrní, mák, zdravý česnek.